

ГЕЛІКОБАКТЕРІОЗИ – ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЕПІДЕМІОЛОГІЇ ТА ЗНАЧЕННЯ В САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДАХ

*ЧОПЕЙ І.В., ПЛОСКІНА В.Ю., БІГОРІ П.П., БРАТАСЮК А.М., ІЛЬКО
А.В.*

*Ужгородський державний університет,
кафедра післядипломної підготовки лікарів*

На сьогоднішній день особливу увагу у виникненні ерозивно-виразкових процесів шлунково-кишкового тракту (ШКТ) вчені всього світу приділяють “новим” інфекціям. До цієї категорії належать інфекції, викликані мікроорганізмом, виділеним у 1983 р. Маршалом та Уореном і пізніше названим *Helicobacter Pylori* (HP). Велику кількість цих спіралеподібних мікроорганізмів знайдено ними в слизовій оболонці антрального відділу шлунка хворого хронічним гастритом.

Факультативно-анаеробні мікроорганізми роду *Helicobacter* звертали увагу спеціалістів ще у 70-і роки, коли було доведено їх істотне значення в етіології гострих діарейних захворювань у людей. Результати досліджень, які проводились в Австралії, Канаді, США, Японії та деяких країнах Європи, показали наявність чіткої кореляції між колонізацією кампілобактерами слизової оболонки шлунка та гастритом, діагноз якого встановлено на підставі клінічних даних та гістологічних обстежень.

Відкриття *Helicobacter pylori*, встановлення його ролі у виникненні різної патології ШКТ є настільки революційним, що погляди на етіологію, патогенез, лікувальну тактику вчені розділяють на до- і післякампілобактерні.

За результатами останніх досліджень розрізняють два різновиди HP: *Helicobacter jejuni* (який викликає, в основному, захворювання ШКТ) та *Helicobacter fetus* (більш рідкий штам, що часто знаходять у новонароджених із системною патологією). Морфологічно HP являє собою короткі, звиті грамвід’ємні бактерії, які мають S-подібну форму і досягають у довжину 2,5–4 мкм при

ширині близько 0,5 мкм. На одному кінці бактеріальної клітини містяться 4–5 джгутиків довжиною 5–10 мкм.

Бактерії краще всього ростуть у мікроаерофільних умовах при 37°C на кров'яному-”шоколадному” агарі та інших багатих харчовими речовинами середовищах. Оптимальний склад газової суміші для кампілобактерів: азот – 85–87%, кисень – 5%, вуглекислий газ 8–10%.

Численними дослідженнями виявлено ряд виняткових властивостей бактерій, які дозволяють їм виживати в агресивних умовах шлункового вмісту. *Helicobacter Pylori* виробляє:

а) велику кількість протеаз, які допомагають йому долати слизовий бар'єр та розміщуватись під слизовою, де рН наближається до нейтрального;

б) уреазу, яка розщеплює сечовину харчових продуктів і завдяки цьому НР оточують себе аміаком, захищаючись тим самим від пошкоджуючої дії НСІ;

в) супероксиддисмутази і каталазу, які пригнічують активність нейтрофілів та фагоцитів.

За даними ряду авторів [2, 4], основним резервуаром інфекції є свійські тварини і птахи. Так, НР було виділено із фекалій курей, індичок та водоплаваючих птахів у 30–100%, потенційними носіями інфекції також є кішки та собаки, особливо молодого віку. Інші дослідники стверджують, що НР-інфекція – не зооноз. При дослідженні великої групи свиней не виявлено *Helicobacter pylori* ні в слизовій оболонці шлунка, ні антитіла до них. Отже, часте виявлення мікроорганізмів у працівників-м'ясозаготівельників, вірогідно, зумовлене їх низьким соціально-економічним рівнем, працею в тісних приміщеннях, де полегшена передача інфекції від людини до людини [2, 3].

Основними механізмами передачі інфекції є фекально-оральний та орально-оральний. Зараження людей, як правило, проходить через інфіковані продукти харчування (особливо при поганій термічній обробці їжі, вживанні напівфабрикатів), непастеризоване молоко, необеззаражену воду, немиті руки. Спалахи інфекції виникають у закритих дитячих закладах, неонатологічних відділеннях лікарень, як наслідок тісних особистих контактів, або як нозокоміальна інфекція. “Класичне” орально-оральне зараження можливе при ендоскопії та зондуванні шлунка. Тому інфікованість на НР у лікарів-ендоскопістів, медсестер гастроентерологічних відділень у два рази вища, ніж у працівників інших відділень.

Клінічними проявами при зараженні *Helicobacter jejuni* є ентерити як у дітей, так і людей різних вікових категорій. Зараження *Helicobacter fetus* викликає септицемії та менінгіти у новонароджених.

Найбільша заразність спостерігається в гострому періоді захворювання та протягом 2–3 тижнів у реконвалесцентів, а при проведенні специфічної антигелікобактерної терапії цей період скорочується до 2–3 днів після зникнення симптомів ураження.

В результаті проведених за останні роки досліджень виявлено декілька дуже цікавих, але суперечливих фактів:

1. Близько 70% популяції людей є носіями НР, присутність якої клінічно нічим не проявляється. Є спостереження неодноразового інфікування і самовільної ерадикації НР в однієї і тієї ж людини. Це свідчить про особливий вплив функціональної активності імунної системи на протікання НР-інфекції [1, 4].

2. Високі титри антитіл до *Helicobacter pylori* знайдено в популяціях, де часті пухлинні захворювання ШКТ (Китай, Уелс, деякі країни Північної та Південної Америки і Європи), а також у дітей різних популяцій із атрофією слизової шлунка та кишковою метаплазією [2, 3].

3. Особливості харчування (малий відсоток фруктів та овочів, антиоксидантів у дієті, високий вміст нітратів, нітритів та кухонної солі) є сприяючими факторами для виникнення кампілобактеріозу та пухлин ШКТ [3].

4. Інвазія НР викликає інактивацію супресорних генів і призводить до експресії онкогенів. Таким чином, НР-інфекція є тригером канцерогенезу [3].

5. *Helicobacter pylori*-інфекція дуже часто є причиною синдрому мальабсорбції та хронічної діареї, особливо у дітей [2].

6. САМР 60 антигени (маркери кампілобактерій) викликають виникнення аутоімунної відповіді на клітини слизової шлунка, що призводить до атрофічних процесів [4].

7. Відповідно атрофія слизової шлунка та кишкова метаплазія викликає підвищений ризик виникнення перніціозної анемії у людей, уражених НР. Анемічний стан, як відомо, також знижує імунізаційні можливості організму [3].

Тому перераховуючи вищезазначені факти, дедалі важливішим стає питання максимально можливої профілактики гелікобактеріозу.

На сьогоднішній день діагностика кампілобактеріозу значно поліпшилась, спростилася та продовжує удосконалюватись. Існують як інвазивні методи визначення НР (ФГДС з біопсією і забарвленням гістологічних препаратів методом сріблення по Warthin-Starry, зафарблення гематоксилін-еозіном або по Романовському-Гімзе, експрес-мікроскопія препарата), так і неінвазивні методи (біохімічні тести – уреазний тест та імунологічні тести). Чутливість та специфічність цих методів становить від 70 до 100%. Але враховуючи складність стерилізації оптично-волоконної апаратури (прилади не можна кип'ятити, солі важких металів, деякі інші хімічні речовини можуть пошкодити оптику і т.п.), мінімальні порушення у правилах її проведення значно підвищують ризик інфікування при використанні ендоскопічних методів.

Підводячи підсумок, хочеться сказати:

– хоча епідеміологія, патогенез інфекції, лікувальна тактика захворювань, викликаних мікроорганізмами роду *Helicobacter*, досить добре вивчені, питання імунітету, профілактики потребують подальших фундаментальних досліджень;

– з огляду на механізм і шляхи передачі інфекції, можливість зараження при проведенні інвазивних втручань з метою визначення *Helicobacter pylori*, особливо в санаторно-курортних умовах, потрібно рекомендувати перспективні, неінвазивні методи (уреазний дихальний тест, імуноферментний аналіз).

ЛІТЕРАТУРА

1. Сперанский М.Д., Пятницкая Г.К., Верлина М.А. Распространенность язвенной болезни (по обращаемости) среди жителей г. Москвы// Применение достижений фундаментальных наук в клинической гастроэнтерологии. – М., 1987. – С. 141–147.
2. Stewart Goodwin//Clinical Infectious Diseases. – 1997, November 5. Vol. 5. – 1017–1019.
3. Guillermo I. Perez-Perez//Clinical Infectious Diseases. – 1997, November 5. Vol. 5. – 1020–1022.
4. Collins R., Carthu C., O'Morain C. Duodenal ulcer recurrence: is it due to person spread of *Helicobacter pylori*/Italian J. Gastroenterol.–1991. – Vol. 23. – N 9. – P. 5.

Summary

HELICOBACTERIOSIS – HISTORY OF INVESTIGATION, SOME QUESTIONS OF EPIDEMIOLOGY AND ROLE IN SANATORIUM SYSTEM

Chopey I.V., Ploskina V.J., Bigori P.P., Bratasjuk A.M., Ilko A.V.

Department of the Postgraduate Training of the Uzhgorod State University

In this article we describe the short history of helicobacteriosis researches, and the morphological structure and properties of *Helicobacter Pylori*. We analysed the contamination and dissemination mechanism of HP infection, and created the report about the role of *Helicobacter Pylori* infection in gastrointestinal pathology.